

ANNA AUGUSTYŃSKA-PREJSNAR, JADWIGA LECHOWSKA

Zakład Produkcji Zwierzęcej i Oceny Produktów Drobiarskich, Wydział Biologiczno-Rolniczy,
Uniwersytet Rzeszowski, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów
e-mail: augusta@univ.rzeszow.pl

BADANIE ŚWIADOMOŚCI EKOLOGICZNEJ ROLNIKÓW GOSPODARUJĄCYCH METODAMI KONWENCJONALNYMI

Rolnictwo metodami ekologicznymi jest szansą dla polskiej wsi. Istotnymi warunkami rozwoju rolnictwa ekologicznego, jest prowadzenie działalności na rzecz poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców obszarów wiejskich. Analiza poziomu wiedzy rolników gospodarujących metodami konwencjonalnymi na temat ekologicznych metod produkcji pozwala stwierdzić, że jest ona niewystarczająca. Dobrą znajomością założeń rolnictwa ekologicznego i produkcji ekologicznej charakteryzowali się jedynie rolnicy z wykształceniem wyższym.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, świadomość ekologiczna

I. WSTĘP

Rolnictwo polskie ma szereg możliwości rozwoju ekologicznego sposobu gospodarowania, szczególnie w regionach, gdzie warunki przyrodnicze i niski poziom uprzemysłowienia, a tym samym małe zanieczyszczenie środowiska naturalnego sprzyjają produkcji ekologicznej [4,6,7].

Rolnictwo ekologiczne uważane jest za jeden z głównych elementów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój zrównoważony stanowić powinien sumę działań i postaw społeczeństwa. W rozwoju tym istotną rolę odgrywają mieszkańcy obszarów wiejskich, którzy są „administratorami środowiska przyrodniczego” [5].

Rolnictwo prowadzone metodami ekologicznymi staje się szansą dla polskiej wsi. Jego rozwój uwarunkowany jest wieloma czynnikami, z których najważniejszy to zmiana świadomości ekologicznej jej mieszkańców [1,2,3].

W pracy podjęto ocenę wiedzy rolników gospodarujących metodami konwencjonalnymi na temat rolnictwa ekologicznego.

II. MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono w I i II kwartale 2007 roku i objęto nimi 73 rolników prowadzących gospodarstwa konwencjonalne w ośmiu wybranych gminach województwa podkarpackiego: Brzozów, Haczów, Jasienica Rosielna (powiat brzozowski), Kołaczyce (powiat jasielski), Wiśniowa, Frysztak (powiat strzyżowski), Łańcut, Markowa (powiat łańcucki).

* *Pracę recenzował:* prof. nadzw. dr hab. inż. Jan Krupa WSliZ Rzeszów

W badaniach wykorzystano metody kwestionariusza wywiadu i wywiadu bezpośredniego. Autorski kwestionariusz wywiadu składał się z dwóch części. Pierwsza dotyczyła rolnika, jego wieku, wykształcenia, wielkości gospodarstwa i jego położenia. Pytania miały charakter otwarty. W drugiej części pytania dotyczyły wiedzy na temat założeń rolnictwa ekologicznego, znajomości gospodarstw ekologicznych i ich właścicieli, produkcji ekologicznej i perspektyw jej rozwoju. Pytania w tej części miały charakter zamknięty. Wyniki badań analizowano w zależności od wieku (przedziały do 30 lat, 31-40 lat, 41-50 lat i powyżej 50 roku życia) i wykształcenia rolników (podstawowe, zawodowe, średnie, wyższe). Wyniki zestawiono w formie wskaźników procentowych.

III. WYNIKI I Dyskusja

Rolnictwo w województwie podkarpackim wskutek rozdrobnienia agrarnego oraz niskiej towarowości produkcji rolniczej ma specyficzny charakter. Dominują gospodarstwa rodzinne kultywujące wielokierunkowy profil produkcji rolniczej. Cechuje je stosunkowo niskie zużycie chemicznych środków ochrony roślin oraz nawozów sztucznych, ekstensywny charakter produkcji zbliżony do produkcji ekologicznej. Koszt siły roboczej jest niższy niż w krajach Unii Europejskiej. Dominuje udział obszarów z czystym środowiskiem produkcyjnym (czysta gleba, atmosfera oraz wody gruntowe) [1]. Alternatywą wzmocnienia potencjału regionu jest rozwijanie pracochłonnych kierunków produkcji rolnej, w oparciu o rodzinny charakter, z pełną świadomością ochrony środowiska [2].

Średnia powierzchnia badanych gospodarstw wynosiła 5,9 ha. Najwięcej, bo 42,5% gospodarstw mieściło się w przedziale do 5 ha. 19,2% respondentów posiadało gospodarstwa o powierzchni powyżej 10 ha. Analizując badane gospodarstwa zwrócono uwagę na wiek i wykształcenie właścicieli, ponieważ to te dwa czynniki decydują o innowacyjności, przedsiębiorczości, mogą znacząco wpłynąć na świadomość ekologiczną. Strukturę wiekową oraz wykształcenie rolników objętych analizą przedstawia rysunek 1. Najwięcej badanych rolników (35,9%) było w przedziale wiekowym 41-50 lat, najmniej (16,4%) powyżej 50 roku życia. Poziom wykształcenia ankietowanych rolników kształtował się w przedziale: podstawowe – 9,6%, wyższe – 13,7%. Najliczniejszą grupę stanowili rolnicy z wykształceniem zawodowym (43,9%). Wraz z wiekiem obniżał się stopień wykształcenia. Zwykle rolnicy starsi, z niższym wykształceniem nie potrafią korzystać z nowoczesnych rozwiązań, są mniej podatni na zmiany, mało zaradni i nieufni.

Wszyscy ankietowani rolnicy potwierdzili, że spotkali się z pojęciem rolnictwo ekologiczne. Jednak bliższa analiza pytań dotyczących znajomości ekologicznych metod produkcji wykazała, że poziom wiedzy ekologicznej respondentów nie jest na najwyższym poziomie (tabela 1). Według badanych właścicieli gospodarstw konwencjonalnych wśród założeń rolnictwa ekologicznego znalazły się: uzyskanie samowystarczalności paszowej i nawozowej w gospodarstwie (79,8% wskazań), stosowanie nawozów organicznych i nawozów zielonych (93,9% wskazań), zwalczanie chorób, szkodników i chwastów poprzez prawidłowy płodozmian oraz metody biologiczne i agrotechniczne (82,6% wskazań), właściwy dobór ras zwierząt i odmian roślin (88,4%) oraz prowadzenie upraw w systemie mozaikowym (68,1% wskazań). Blisko 7% respondentów z tej grupy błędnie uważało, że rolnictwo ekologiczne nie wymaga samowystarczalności pod względem nawozowym i paszowym. Największym wskaźnikiem nieznanymi tych zasad okazali się starsi rolnicy – powyżej 50 roku życia (8,3%) oraz rolnicy

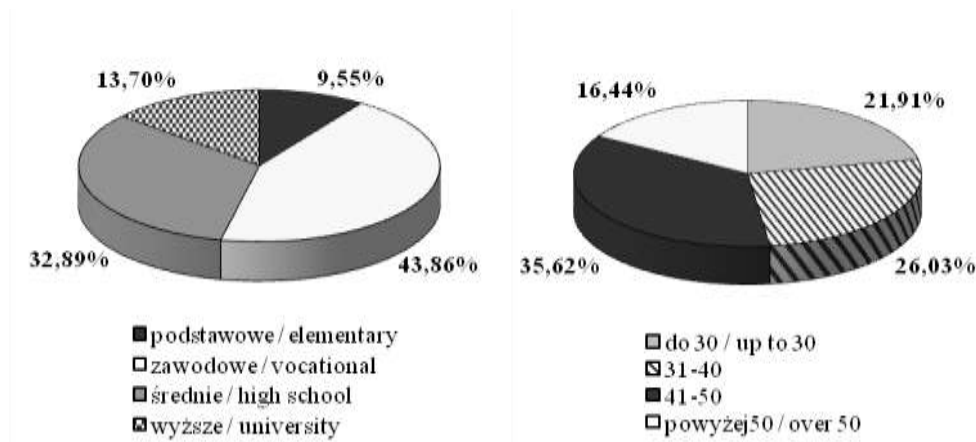
Tabela 1 – Table 1

Założenia rolnictwa ekologicznego w opinii właścicieli gospodarstw konwencjonalnych (%)
The opinion of owners of conventional farms concerning the ecofarming assumptions (%)

Wyszczególnienie / <i>Detailed list</i>	Ogółem <i>Total</i>	Grupy wiekowe (lata) / <i>Age groups (years)</i>				Wykształcenie / <i>Education</i>			
		< 30	31-40	41-50	> 50	p	z	ś	w
<i>Założenia rolnictwa ekologicznego / The assumption of ecofarming</i>									
<i>Uzyskanie samowystarczalności paszowej i nawozowej w gospodarstwie / Achievement of fodder and fertilize self-sufficiency in the farm</i>									
<i>tak / yes</i>	79,77	81,00	84,22	73,05	66,72	71,44	74,24	87,49	100,00
<i>nie / no</i>	6,99	6,50	5,26	7,70	8,32	14,28	9,66	4,17	0,00
<i>nie mam zdania / I have no opinion</i>	13,24	12,50	10,52	19,25	24,96	14,28	16,10	8,34	0,00
<i>Stosowanie nawozów organicznych i nawozów zielonych / Use of organic and green fertilizers</i>									
<i>tak / yes</i>	93,85	93,75	94,74	92,30	91,68	85,72	96,78	95,83	100,00
<i>nie / no</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>nie mam zdania / I have no opinion</i>	6,15	6,25	5,26	7,70	8,32	14,28	3,22	4,17	0,00
<i>Zwalczanie chorób, szkodników i chwastów poprzez prawidłowy płodozmian oraz metody biologiczne i agrotechniczne / Overcoming the illnesses, pests and weeds by using proper crop rotation and biological and agrotechnical methods</i>									
<i>tak / yes</i>	82,62	87,50	84,22	84,60	75,04	71,44	83,90	83,32	90,91
<i>nie / no</i>	4,88	0,00	5,26	3,85	8,32	14,28	3,22	4,17	0,00
<i>nie mam zdania / I have no opinion</i>	12,50	12,50	10,52	11,55	16,64	14,28	12,88	12,51	9,09
<i>Właściwy dobór ras zwierząt i odmian roślin / The best choice of breeds of animal and variety of plants</i>									
<i>tak / yes</i>	88,40	93,75	89,48	88,45	83,36	85,72	83,90	91,66	90,91
<i>nie / no</i>	0,88	0,00	0,00	3,85	0,00	0,00	3,22	0,00	0,00
<i>nie mam zdania / I have no opinion</i>	10,72	6,25	10,52	7,70	16,64	14,28	12,88	8,34	9,09
<i>Prowadzenie upraw w systemie mozaikowym / Cultivation in mosaic system</i>									
<i>tak / yes</i>	68,14	87,50	73,70	73,05	41,76	57,16	68,40	70,81	72,70
<i>nie / no</i>	9,25	6,25	5,26	7,70	16,64	14,28	6,44	8,34	9,09
<i>nie mam zdania / I have no opinion</i>	22,61	6,25	21,04	19,25	41,60	28,56	25,16	20,85	18,21

p – podstawowe / *elementary*, z – zawodowe / *vocational*, ś – średnie / *high school*, w – wyższe / *university*

legitymujący się wykształceniem podstawowym (14,3%). Z zamieszczonych w tabeli 1 danych wynika, że dobrą znajomością zasad rolnictwa ekologicznego wykazali się głównie rolnicy posiadający wykształcenie wyższe.

Rys. 1. Struktura wiekowa oraz wykształcenie rolników objętych analizą
Fig. 1. Age structure and agriculturists education included in the analysis

W badaniach starano się poznać opinię rolników gospodarujących metodami konwencjonalnymi na temat produkcji ekologicznej (tabela 2).

Wśród analizowanych cech charakteryzujących tą formę produkcji 94,9% wskazało to troska o środowisko i dobrostan zwierząt, 88,5% wskazało - lepsza jakość produkowanej żywności i 80,9% wskazało - to wyższa pracochłonność. Ciekawą okazała się analiza opłacalności produkcji ekologicznej. Zdaniem prawie 72% ankietowanych, jest to produkcja o niższej opłacalności, w porównaniu z tradycyjnymi metodami gospodarowania. Wśród tej grupy badawczej dominowali respondenci z wykształceniem średnim (83,4%). Pomimo takiej opinii, potrzebę zwiększania liczby gospodarstw ekologicznych potwierdziło aż 92,6% właścicieli analizowanych gospodarstw. Znajomość gospodarstw ekologicznych zadeklarowało 62,7% badanych rolników.

Analizą objęto również opinię mieszkańców wsi o właścicielach gospodarstw ekologicznych (tabela 2). Prawie 70% ankietowanych rolników wskazuje, że są to osoby o wyższym poziomie wykształcenia, niż przeciętny rolnik. Takiego zdania są głównie rolnicy starsi - powyżej 50 roku życia (83,2%) oraz legitymujący się wykształceniem podstawowym (71,4%). Zdaniem 59,6% respondentów na prowadzenie gospodarstwa metodami ekologicznymi decydują się ludzie z zamiłowaniem. Wśród ankietowanych pojawiła się również opinia, że rolnicy decydujący się na prowadzenie gospodarstwa ekologicznego to karierowicze, korzystający z dopłat (21,8%). Niepokojące jest, że w tej grupie przeważają ludzie młodzi - do 30 roku życia (31,3%). Według 12,3% ankietowanych na zmianę profilu produkcji na ekologiczny decydują się rolnicy mający dodatkowe źródło utrzymania oraz zabezpieczenie w razie niepowodzenia (7,3%).

Tabela 2 – Table 2

Opinia ankietowanych rolników konwencjonalnych na temat rolnictwa ekologicznego / Surveyed conventional farmers opinion about organic farming (%)

Wyszczególnienie / Detailed list	Ogółem Total	Grupy wiekowe (lata) / Age groups (years)				Wykształcenie / Education			
		< 30	31-40	41-50	> 50	p	z	ś	w
Cechy charakteryzujące produkcję ekologiczną / Characteristics of ecological production*:									
- lepsza jakość produkowanej żywności / better quality of food production	88,53	87,50	94,68	88,55	83,20	85,68	90,16	87,57	90,90
- troska o środowisko i dobrostan zwierząt / environment protection and animal welfare care	94,94	93,75	100,00	96,25	91,52	85,68	96,38	95,91	100,00
- wyższa pracochłonnością / higher laborious	80,86	62,50	84,16	84,70	91,52	85,68	77,28	79,23	81,81
- niższa opłacalnością produkcji / lower profitability of production	71,66	68,75	63,12	77,00	74,88	71,44	71,02	83,40	63,63
- wyższa opłacalnością produkcji / higher profitability of production	29,37	31,25	36,82	23,00	24,96	28,56	28,98	25,02	36,36
Znajomość gospodarstw ekologicznych / knowledge of ecofarms									
	62,71	56,67	68,38	61,76	66,56	57,12	65,16	62,39	63,63
Potrzeba zwiększania liczby gospodarstw ekologicznych / need of ecofarms number increase									
	92,57	93,75	100,00	96,25	83,20	85,68	89,94	91,74	100,00
Cechy osób prowadzących gospodarstwa ekologiczne / Characteristic of people running the ecofarms*:									
- ludzie z zamiłowaniem / people with passion	59,59	37,50	63,12	61,60	74,88	44,84	64,40	66,72	63,63
- o wyższym poziomie wykształcenia niż przeciętny rolnik / people with higher education than average farmer	68,36	56,25	57,86	77,00	83,20	71,44	70,84	66,72	63,63
- karierowicze, korzystający z dopłat / careerists, people who use grants	21,83	31,25	21,04	19,25	16,64	14,28	28,98	25,02	18,18
- mający zabezpieczenie w razie niepowodzenia/ people who have kind of protection in case of failure	7,29	6,25	5,26	7,70	8,32	14,28	3,22	4,17	9,09
- mający dodatkowe źródło utrzymania / people who have additional financial sources	12,32	6,25	10,52	15,40	16,64	28,56	12,88	8,34	0,00

*Uzyskane dane nie sumują się do 100%, ponieważ respondent mógł wybrać więcej niż jedną odpowiedź / Achieved data are not equal 100% because it was possible to make more than one answer

p – podstawowe / elementary , z – zawodowe / vocational , ś – średnie / high school, w – wyższe / university

IV. PODSUMOWANIE

Analiza poziomu wiedzy rolników gospodarujących metodami konwencjonalnymi na temat ekologicznych metod produkcji pozwala stwierdzić, że jest ona niewystarczająca. Dobrą znajomością założeń rolnictwa ekologicznego i produkcji ekologicznej charakteryzowali się jedynie rolnicy z wykształceniem wyższym. Potrzebę zwiększania liczby gospodarstw ekologicznych widzą rolnicy młodzi (31-40 lat), co należy uznać za bardzo obiecujące. W dalszym ciągu właściciele gospodarstw ekologicznych budzą w środowisku wiejskim wiele kontrowersji. Postrzegani są zarówno, jako osoby z zamiłowaniem, o wyższym poziomie wykształcenia niż przeciętny rolnik, ale również jako karierowicze, korzystający z dopłat.

Rolnictwo metodami ekologicznymi staje się szansą dla polskiej wsi. Istotnymi warunkami wykorzystania szans rozwojowych, jest prowadzenie działalności na rzecz poprawy świadomości ekologicznej jej mieszkańców. To właśnie rolnicy, obecnie gospodarujący w sposób konwencjonalny, mogą decydować o rozwoju rolnictwa ekologicznego w przyszłości.

V. LITERATURA

1. Augustyńska-Prejsnar A, Lechowska J.: Poziom wiedzy o rolnictwie ekologicznym w świetle opinii rolników. Aspekty technologiczne i ekonomiczne gospodarki żywnościowej regionu podkarpackiego. Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego. s. 125-133. 2006.
2. Augustyńska-Prejsnar A, Lechowska J.: Rolnictwo ekologiczne czynnikiem gwarancji jakości żywności oraz zdrowia konsumenta. Transfer wiedzy i działań innowacyjnych w obszarze agrobiznesu, uwarunkowania, mechanizmy, efekty. Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego. s. 480-488. 2007.
3. Gutowska K.: Problemy edukacji ekologicznej społeczności wiejskiej. Zesz. Nauk. SGGW w Warszawie, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej. 31. s. 93-115. 1997.
4. Jończyk K.: Charakterystyka i rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce. Problemy Inżynierii Rolniczej. 2. s. 15-24. 2008.
5. Krasowicz S.: Reakcje człowiek-środowisko przyrodnicze w aspekcie zrównoważonego rozwoju. Problemy Inżynierii Rolniczej. 1. s. 21-28. 2008.
6. Kucińska K., Pelc I., Artyszak A.: Uwarunkowania rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce. Postępy Nauk Rolniczych. 4. s. 3-16. 2007.
7. Niewiadomski K.: Wybrane aspekty rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce. Wieś i Rolnictwo. 4. s. 26-29. 2006.

RESEARCH ON ECOLOGICAL AWARENESS OF FARMERS USING CONVENTIONAL METHODS OF FARMING

Summary

Ecofarming is a great chance for development of Polish rural areas. The main conditions of ecofarming development are the activities concerning improvement of ecological awareness among people coming from rural areas. Analysis of the farmer's knowledge level farming by conventional methods about organic production methods, allows to find that it is insufficient. Good knowledge of the principles of organic farming and organic production are characterized only by farmers with higher education.

Key words: ecofarming, ecological awareness